

ZPRÁVA O ŠETŘENÍ

užívání návykových látek u žáků ZŠ, ZŠS, G, SŠ a SOU v Pardubickém kraji

Výzkumné šetření v rámci dotačního titulu MŠMT

„Podpora primární prevence ve školách Pardubického kraje II.“

Vypracovaly: Mgr. Edita Hrdinová Keprtová
Mgr. Monika Chalupníková
Mgr. Milada Krausová
Mgr. Lenka Krúpová
Mgr. Andrea Luzarová
Mgr. Kristýna Všetíčková
Mgr. Jana Klementová
PhDr. Petra Novotná

Obsah

1. Metodologický kontext	3
2. Výstupy dotazníku pro žáky 1. stupně základní školy a základní školy speciální	5
3. Výstupy dotazníku pro žáky 2. stupně základní školy a základní školy speciální a žáky nižších ročníků víceletých gymnázií	11
4. Výstupy dotazníku pro žáky středních škol, gymnázií, středních odborných učilišť a praktických škol	19
5. Výstupy dotazníku pro žáky nižšího středního odborného vzdělání (obory E)	28
6. Závěrečné shrnutí	35

1. Metodologický kontext

Identifikace výzkumu

Pedagogicko-psychologická poradna Ústí nad Orlicí uskutečnila dotazníkové šetření týkající se problematiky užívání návykových látek žáků základních a středních škol Pardubického kraje. Výzkum byl podpořen v rámci dotačního titulu MŠMT Primární prevence rizikového chování a podpory duševního zdraví ve školách a školských zařízeních pro rok 2022.

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zmapovat aktuální situaci výskytu návykových látek mezi žáky a případná rizika, jímž jsou v tomto ohledu vystaveni.

Základní informace k průběhu šetření

Pro sběr dat jsme zvolili anonymní dotazník prostřednictvím webové aplikace Microsoft Forms. Distribuci dotazníků do vybraných škol jsme uskutečnili elektronickou cestou. Sběr dat probíhal od 8. 11. do 25. 11. 2022. Pro potřeby šetření jsme vytvořili 3 typy dotazníků na základě věku respondentů a typu navštěvované školy. Při tvorbě dotazníků a následné interpretaci dat jsme vycházeli z aktuálního slovníku žáků. (Použili jsme například pojem marihuana, a ne v legislativě se objevující konopí s obsahem tetrahydrokanabinolu (THC) nad 1 %.) Dotazník byl tvořen uzavřenými i otevřenými otázkami.

Participanti výzkumu

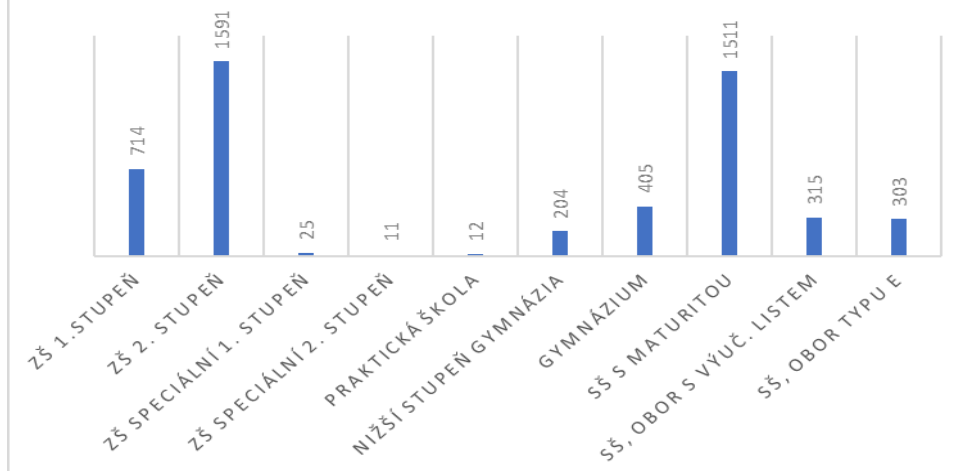
Pro zapojení se do výzkumu jsme oslovili 49 škol. Zvoleny byly prostřednictvím stratifikovaného náhodného výběru tak, aby byl pokryt vzorek v rámci Pardubického kraje.

Do výzkumu se zapojilo celkem 5 091 respondentů.

- Žáci prvního stupně základních škol a základních škol speciálních – 739 respondentů.
- Žáci druhého stupně základních škol a základních škol speciálních, gymnázií, středních škol a středních odborných učilišť - 4 049 respondentů.
- Žáci E oborů – 303 respondentů.

POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU DLE TYPU ŠKOLY

Výstupy

Získaná data jsme zpracovali pro čtyři skupiny žáků. Při jejich vzniku byly určující výše zmíněné podoby dotazníků i věk respondentů:

- Výstupy žáků 1. stupně základní školy a základní školy speciální
- Výstupy žáků 2. stupně základní školy a základní školy speciální a nižší ročníky víceletých gymnázií
- Výstupy žáků středních škol, gymnázií a středních odborných učilišť
- Výstupy žáků oborů E

2. Výstupy dotazníku pro žáky 1. stupně základní školy a základní školy speciální

Danou kategorii zastupuje 739 respondentů.

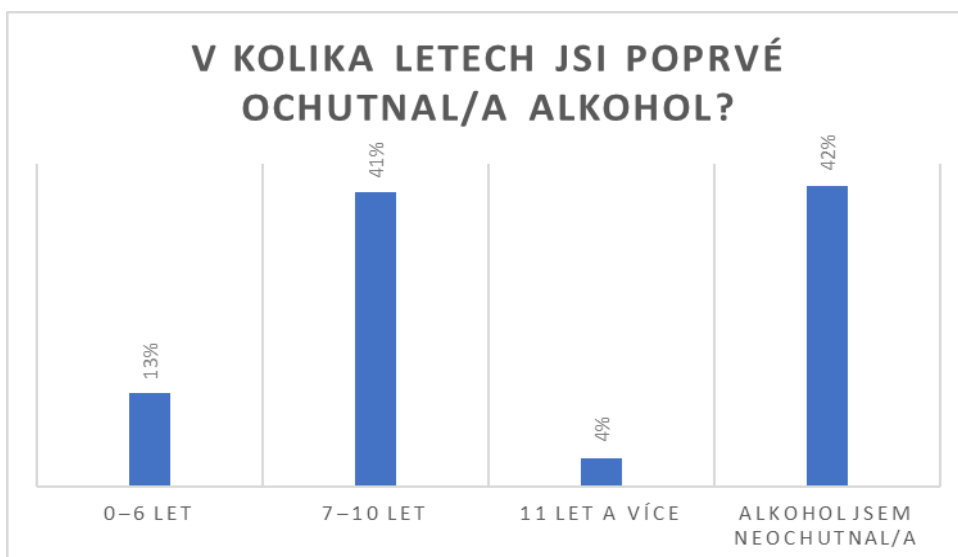
Otázka: Jaká je tvoje zkušenost s alkoholem?

Z dotazníkového šetření u žáků prvního stupně základního vzdělávání vyplývá, že více než polovina (54 %) dotázaných již alkohol konzumovala. Alkoholický nápoj pijí pravidelně, minimálně jednou v týdnu 2 % žáků.

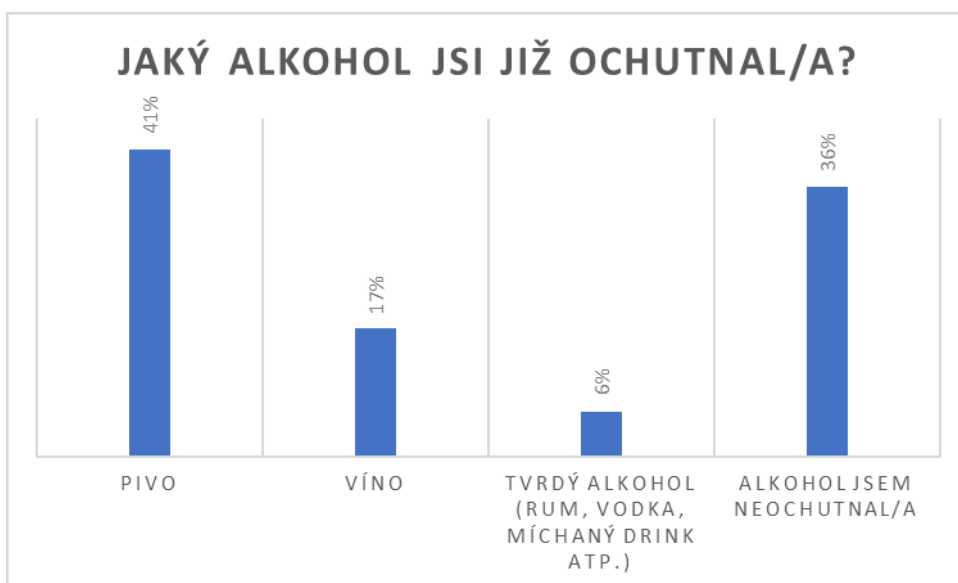
Otázka: V kolika letech jsi poprvé ochutnal/a alkohol?

První zkušenost s alkoholem uváděli žáci nejčastěji ve věku 7–10 let. Dřívější věk zmínilo 13 % žáků.

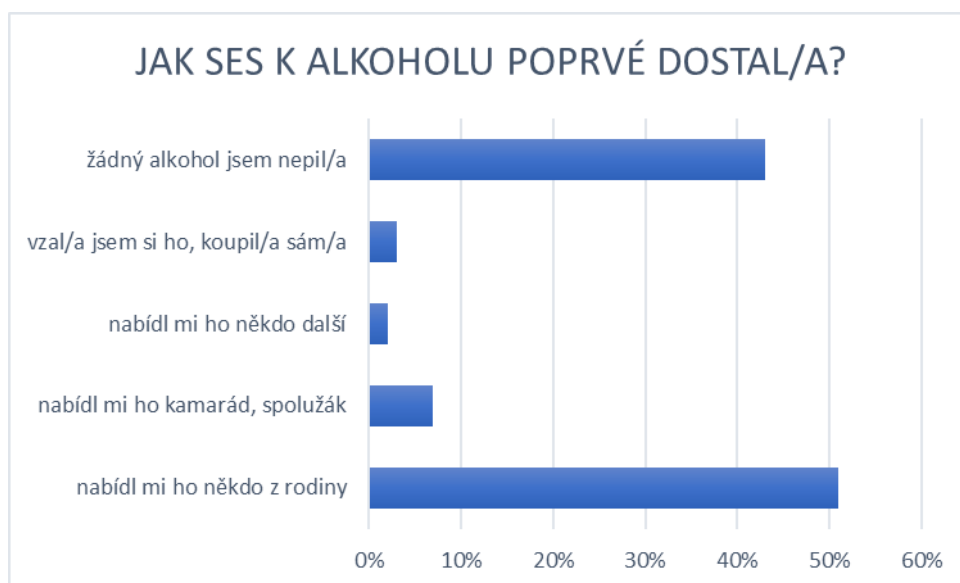
Otázka: Jaký alkohol si již ochutnal/a?

Z předložené nabídky žáci nejvíce udávali pivo (41 %) jako alkohol, který už měli možnost vyzkoušet.

Otázka: Jak ses k alkoholu poprvé dostal/a?

Za přítomnosti někoho z rodiny alkohol poprvé ochutnalo přibližně 50 % dotazovaných žáků.

Otázka: Vyzkoušel/a jsi někdy nějaký výrobek, který je níže napsaný?

V případě, že žáci již zkoušeli nějaký výrobek s tabákem, příp. s nikotinem, jednalo se zejména o vapo (56 žáků), dále o elektronickou cigaretu a cigaretu.

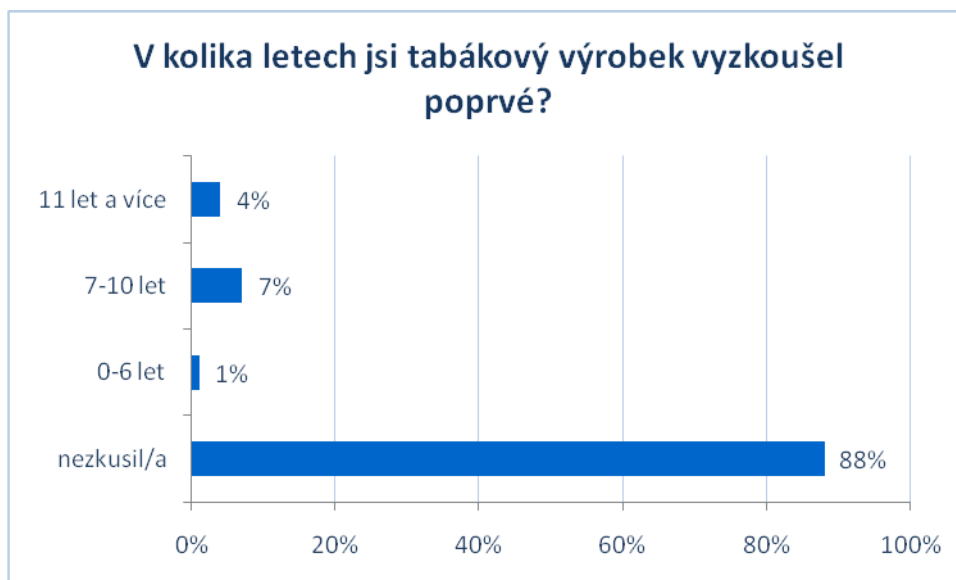
Otázka: Pokud jsi zkoušel/a nějaký tabákový výrobek, jak jsi ho získal/a?

Tabákový výrobek vyzkoušelo 15 % žáků, i zde se ukazuje výrazný vliv rodinného prostředí.

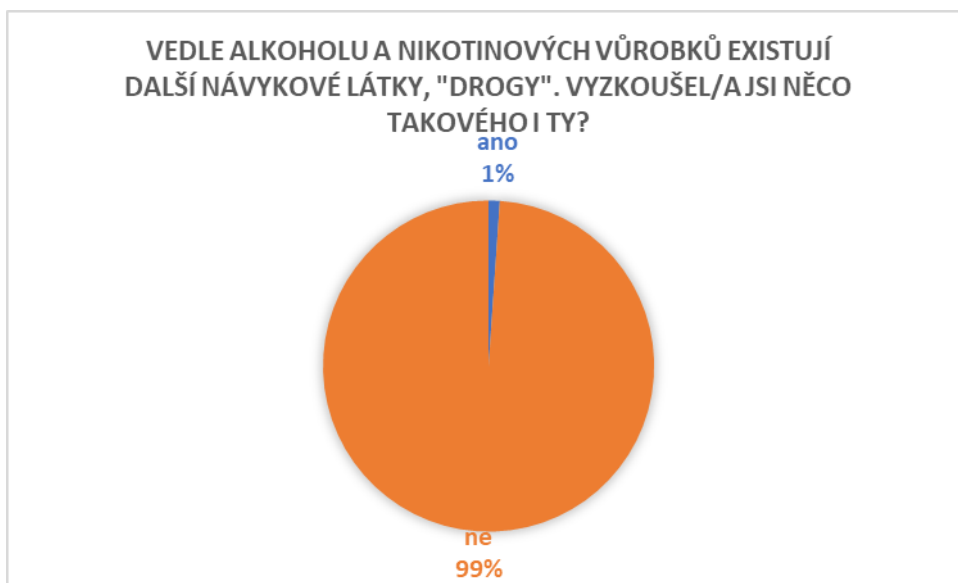
Otázka: V kolika letech jsi tabákový výrobek vyzkoušel poprvé?

První zkušenost s tabákovými výrobky uváděli žáci nejčastěji ve věku 7–10 let.

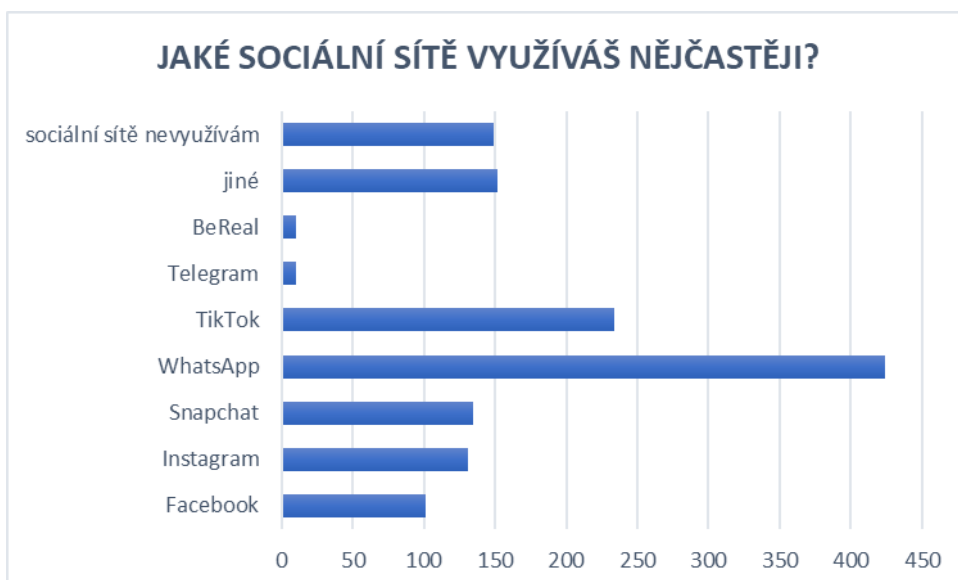
Otázka: Vedle alkoholu a nikotinových výrobků existují další návykové látky, "drogy". Vyzkoušel/a jsi něco takového i ty? Pokud ano, co to bylo?

Nelegální návykovou látku vyzkoušelo 1 % žáků z dotazovaných, konkrétně byla zmiňována marihuana.

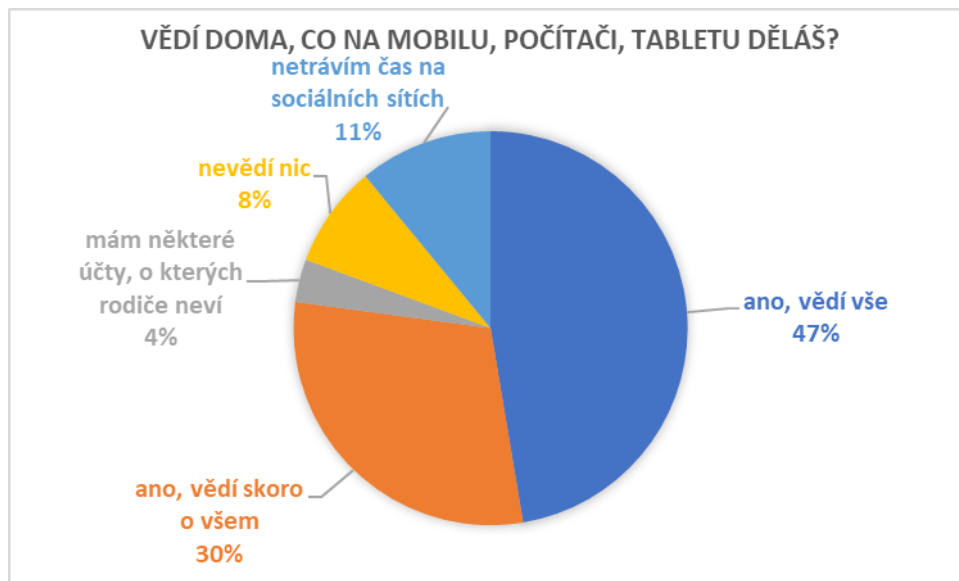
Otázka: Jaké sociální sítě používáš nejčastěji?

K nejoblíbenějším sociálním sítím patří WhatsApp a TikTok. Na sociálních sítích se vůbec nepohybuje 149 žáků.

Otázka: Vědí doma, co na mobilu, počítači, tabletu děláš?

Značné povědomí o aktivitě svých dětí na sociálních sítích má 75 % rodičů.

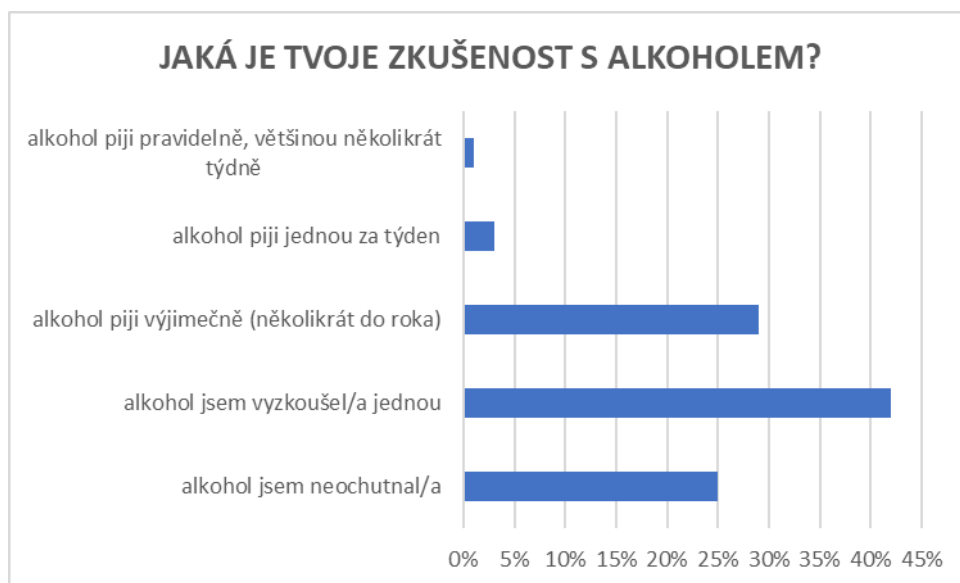

3. Výstupy dotazníku pro žáky 2. stupně základní školy a základní školy speciální a žáky nižších ročníků víceletých gymnázií

Danou kategorii zastupuje 1806 respondentů.

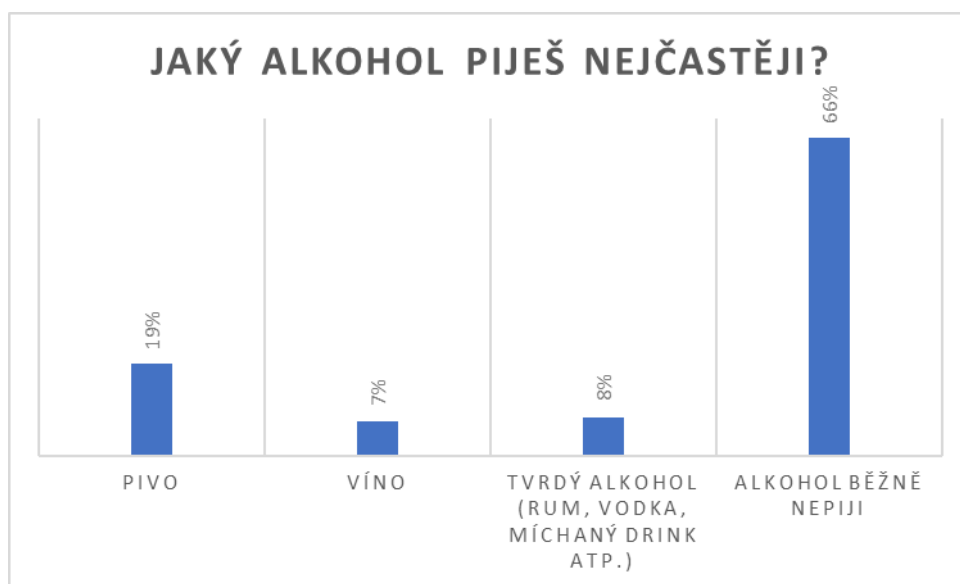
Otázka: Jaká je tvoje zkušenost s alkoholem?

Z dotazníkového šetření vyplývá, že tři čtvrtiny dotázaných již konzumovali alkohol. Jednorázovou zkušenost s alkoholickým nápojem má 42 % oslovených. Alkohol pije výjimečně 28 % žáků. Minimálně jednou v týdnu jej užijí 4 % žáků.

Otázka: Jaký alkohol piješ nejčastěji?

Z předložené nabídky žáci nejvíce udávali pivo jako alkohol, který pijí nejčastěji.

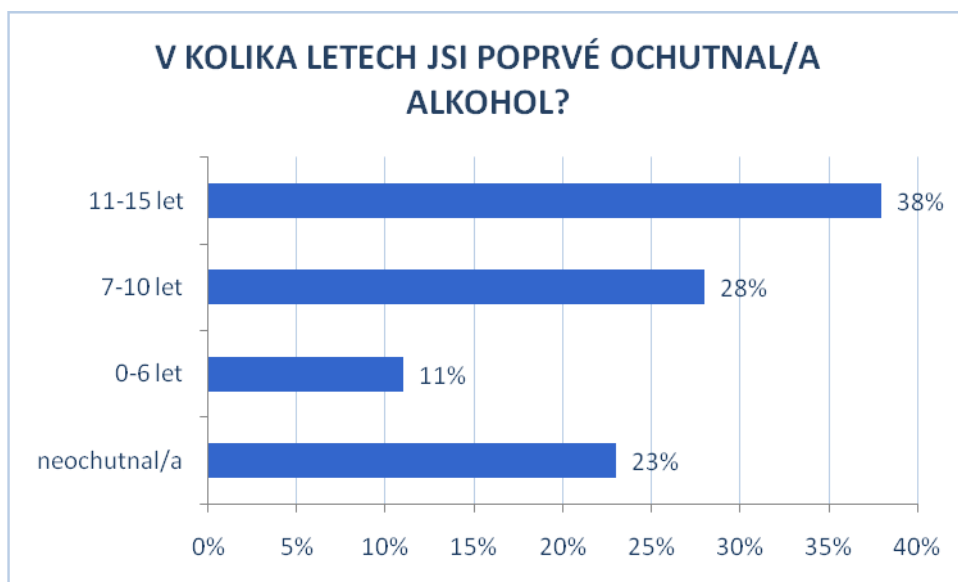
Otázka: Jaká je tvoje první zkušenost s alkoholem?

Alkohol poprvé ochutnalo 59 % žáků za přítomnosti někoho z rodiny.

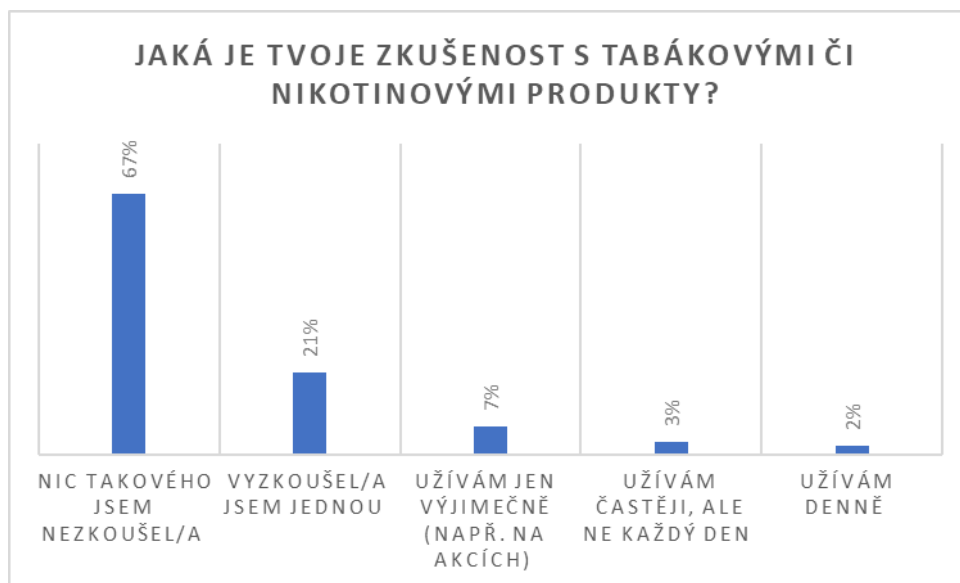
Otázka: V kolika letech jsi poprvé ochutnal/a alkohol?

První zkušenost s alkoholem uváděli žáci nejčastěji ve věku 11–15 let. Dřívější věk zmínilo 39 % žáků.

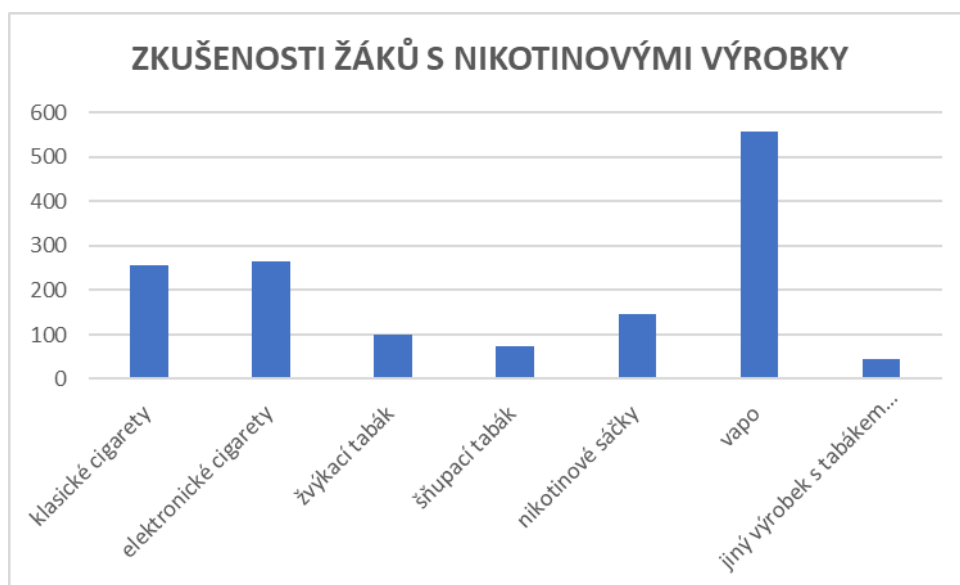
Otázka: Jaká je tvoje zkušenost s tabákovými či nikotinovými produkty?

Zkušenost s tabákovými nebo nikotinovými výrobky má 33 % žáků. Každodenními uživateli jsou 2 % z nich.

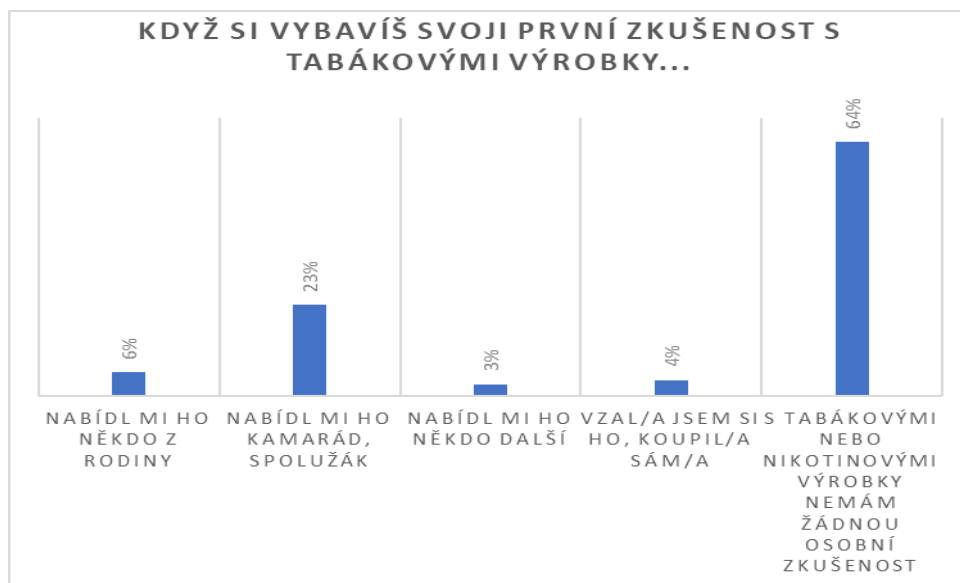
Otázka: Co jsi z nikotinových výrobků vyzkoušel? (možné uvést více odpovědí)

Žáci nejčastěji uváděli zkušenost zejména s vapem (556), elektronickou cigaretou (265) a klasickou cigaretou (257).

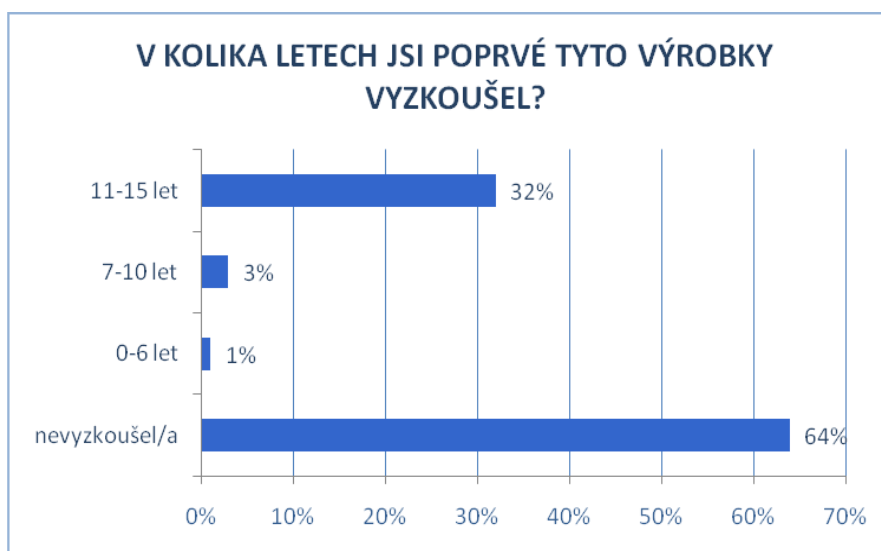
Otázka: Když si vybavíš svoji první zkušenost s tabákovými výrobky...

Tabákový nebo nikotinový výrobek žákům ve většině případů poprvé nabídli kamarádi a spolužáci. Rodina zde přestává být nejrizikovějším faktorem.

Otázka: V kolika letech jsi poprvé tyto výrobky vyzkoušel/a?

Pro počátek experimentování s uvedenými výrobky byl nejčastěji žáky zmiňován věk 11–15 let.

Otázka: Co se podle tebe z níže uvedeného aktuálně nejvíce objevuje mezi tvými přáteli? (možné uvést více odpovědí)

Mezi přáteli žáci zaznamenávají elektronické cigarety (813 žáků). Variantu, že mezi přáteli je populární takovéto výrobky neužívat, zvolilo 819 žáků.

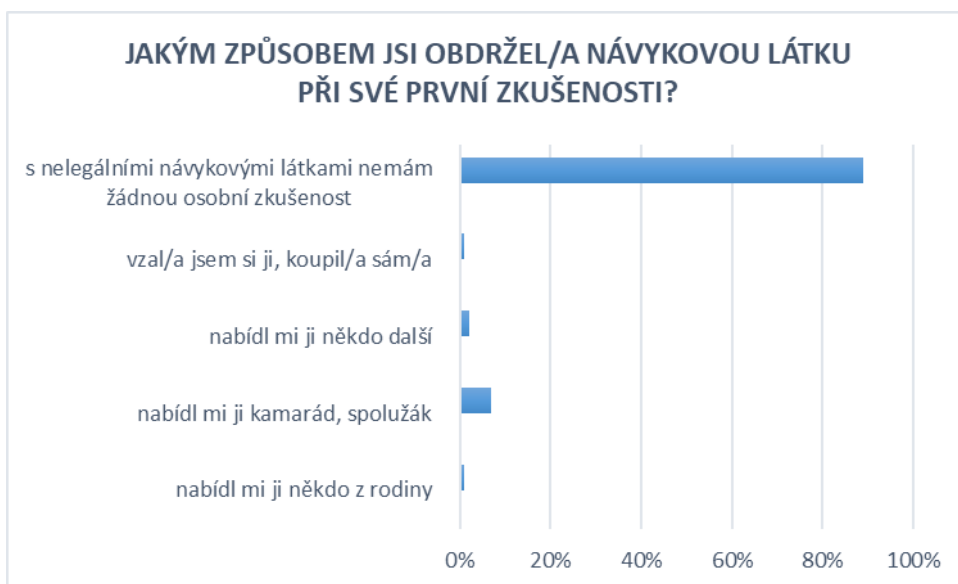
Otázka: Vyzkoušel/a jsi někdy nelegální návykovou látku? Jakou?

Nelegální návykovou látku vyzkoušelo 7 % oslovených žáků, v téměř 60 % šlo o marihuanu.

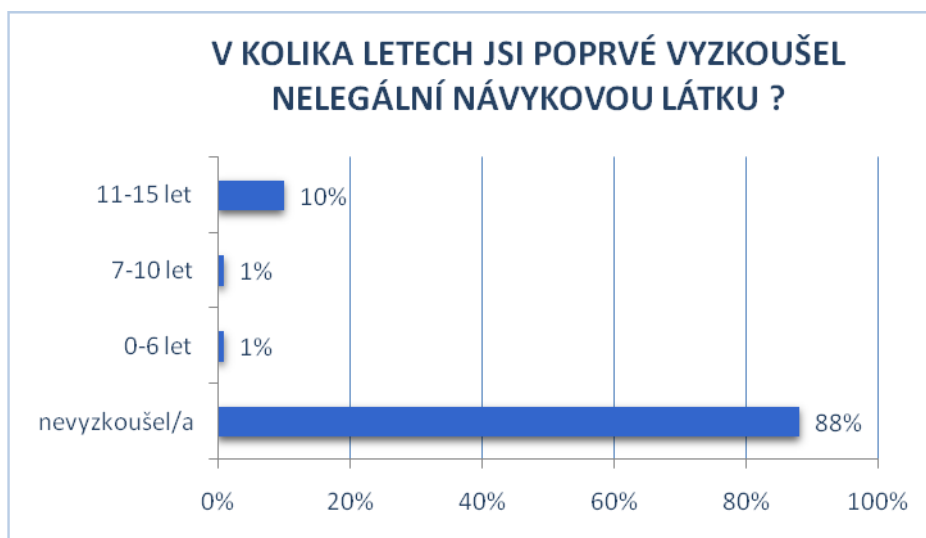
Otázka: Jakým způsobem jsi obdržel/a nelegální návykovou látku při své první zkušenosti?

Nelegální návyková látka byla ve většině případů nabídnuta žákům kamarády či spolužáky.

Otázka: V kolika letech jsi poprvé vyzkoušel takovou návykovou látku?

První experiment s nelegální návykovou látkou proběhl u žáků nejčastěji ve věku 11–15 let. Dřívější věk zmínila 2 % žáků.

Otázka: Užívá někdo z tvého blízkého okolí nelegální návykové látky?

Ve svém blízkém okolí nezaznamenalo 46 % žáků nikoho, kdo by užíval nelegální návykové látky. Odlišnou zkušenost má 16 % žáků.

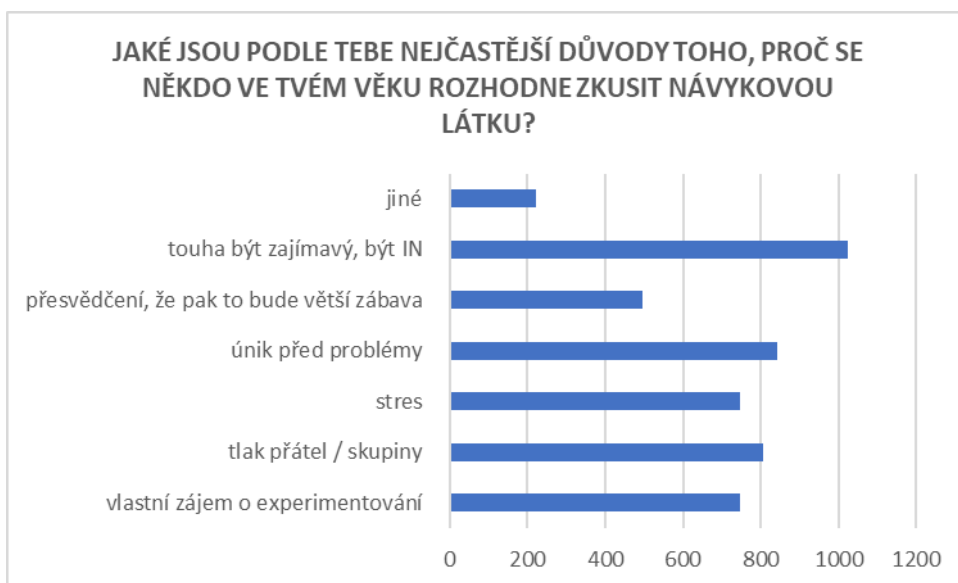

Otázka: Co je podle tebe z nelegálních návykových látek nejvíce populární ve tvém blízkém okolí? (možnost volných odpovědí)

Mezi nejpopulárnější nelegální návykové látky řadili žáci především marihuanu. V menší míře zmiňovali houbičky, kokain a LSD.

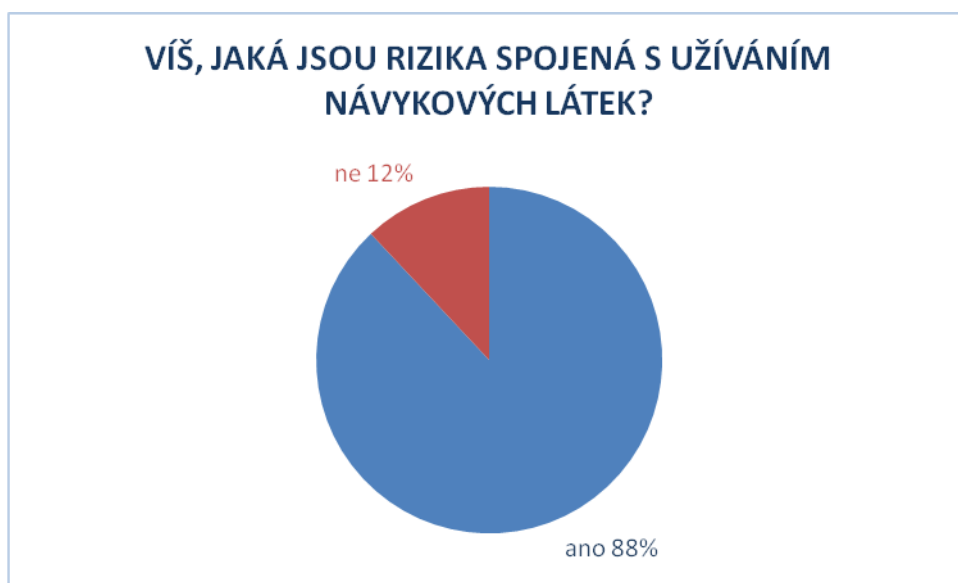
Otázka: Jaké jsou podle tebe nejčastější důvody, proč se někdo ve tvém věku rozhodne zkusit nějakou návykovou látku?

Z předložených možností se na prvním místě objevila touha být zajímavý, být IN. Následuje únik před problémy, tlak přátel, stres a zájem o experimentování. Nejméně bylo žáky uváděno přání větší zábavy. Z možnosti „jiné“ vzešly spíše upřesňující prvky již zmíněných důvodů: stres ze školy, šikana, rodinné problémy a konflikty s rodiči, tlak rodičů, touha zapadnout, zvědavost a být „borec“.

Otázka: Víš, jaká jsou rizika spojená s užíváním návykových látek?

Možných rizik užívání návykových látek si je vědomých téměř 90 % dotázaných žáků.

4. Výstupy dotazníku pro žáky středních škol, gymnázií, středních odborných učilišť a praktických škol

Získána data pocházejí ze vzorku 2243 respondentů.

U níže předložených výstupů je třeba mít na paměti, že mezi respondenty jsou žáci mladší 18 let i žáci nad 18 let.

Otázka: Jaká je tvoje zkušenost s alkoholem?

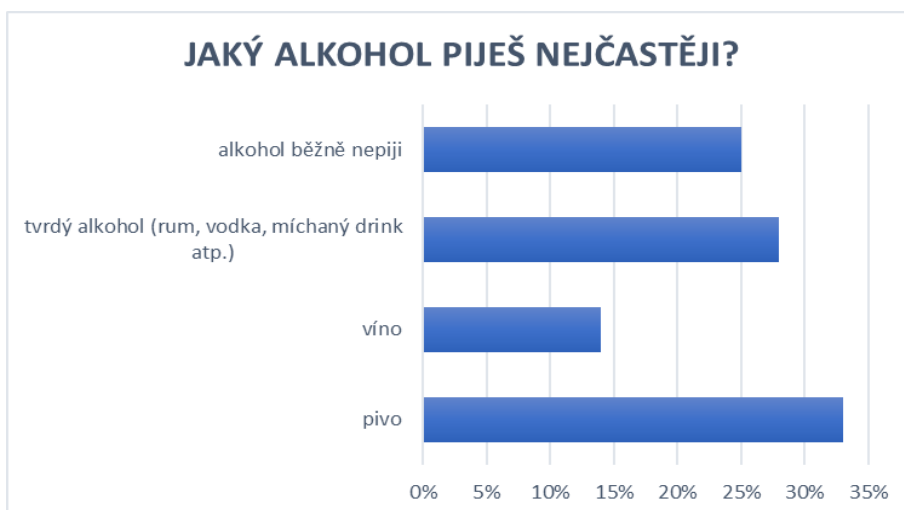
Alkohol ochutnalo 94 % oslovených středoškoláků. Pravidelně, několikrát v týdnu alkohol konzumuje 5 % žáků. Možnost jednou za týden zvolilo 23 %. Mezi jednotlivými typy škol v daném vzorku a zkušenostmi jejich žáků s alkoholem nejsou výrazné rozdíly.

Otázka: Jaký alkohol piješ nejčastěji?

Žáci středních škol nejčastěji (34 %) konzumují pivo. Tvrdý alkohol uvedlo 28 % žáků.

Výstupy jednotlivých typů škol ukazují, že pivo je oblíbené zejména u žáků oborů H a žáků maturitních oborů. Gymnazisté vybírali nejčastěji možnost, že běžně nepijí. U respondentů z gymnázií se na prvním místě objevil tvrdý alkohol.

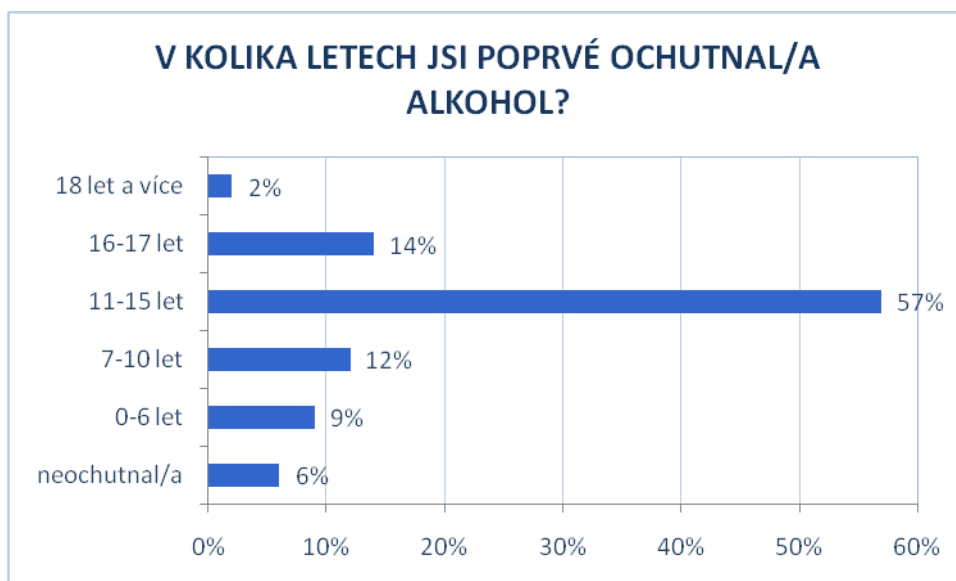
Otázka: Jaká je tvoje první zkušenost s alkoholem?

Alkohol poprvé ochutnalo 49 % žáků za přítomnosti někoho z rodiny. Možnost kamarád, vrstevník uvedlo 27 % žáků.

Otázka: V kolika letech jsi poprvé ochutnal/a alkohol?

První konzumaci alkoholu žáci spojovali zejména s věkem 11-15 let. Dřívější věk zmínilo 21 % žáků.

Otázka: Jaká je tvoje zkušenost s tabákovými či nikotinovými produkty?

Výrobek s tabákem, případně s nikotinem užilo více než dvě třetiny dotázaných. Za každodenního uživatele se označilo 16 % žáků, daná možnost se objevila zejména ve vzorku žáků oborů H.

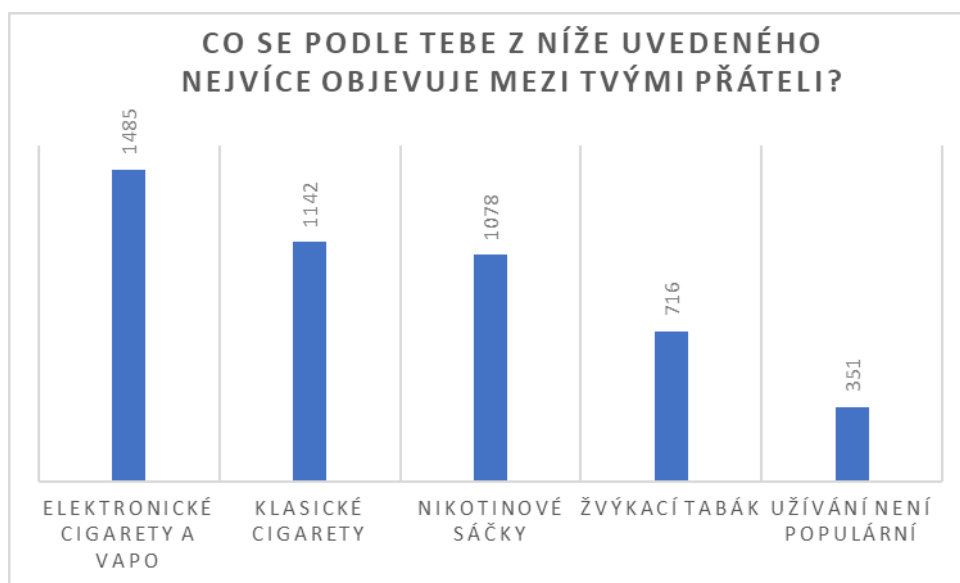
Otázka: Co jsi z nikotinových výrobků vyzkoušel? (možné uvést více odpovědí)

Žáci nejčastěji uváděli zkušenost s vapem a klasickými cigarety. Nikotinové sáčky, žvýkací tabák i šňupací tabák byly žáky vybírány o poznání méně, ale přesto jejich užívání není zanedbatelné.

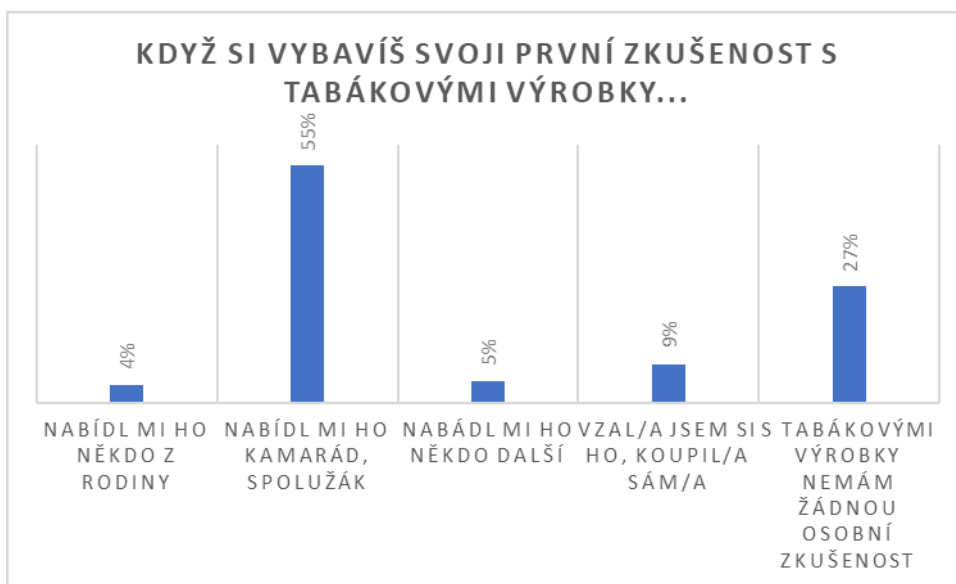
Otázka: Co se podle tebe z níže uvedeného aktuálně nejvíce objevuje mezi tvými přáteli? (možnost uvést více odpovědí.)

Mezi přáteli žáci zaznamenávají především elektronické cigarety, včetně vapo (1485 žáků). Variantu, neužívat nic, zvolilo 351 žáků.

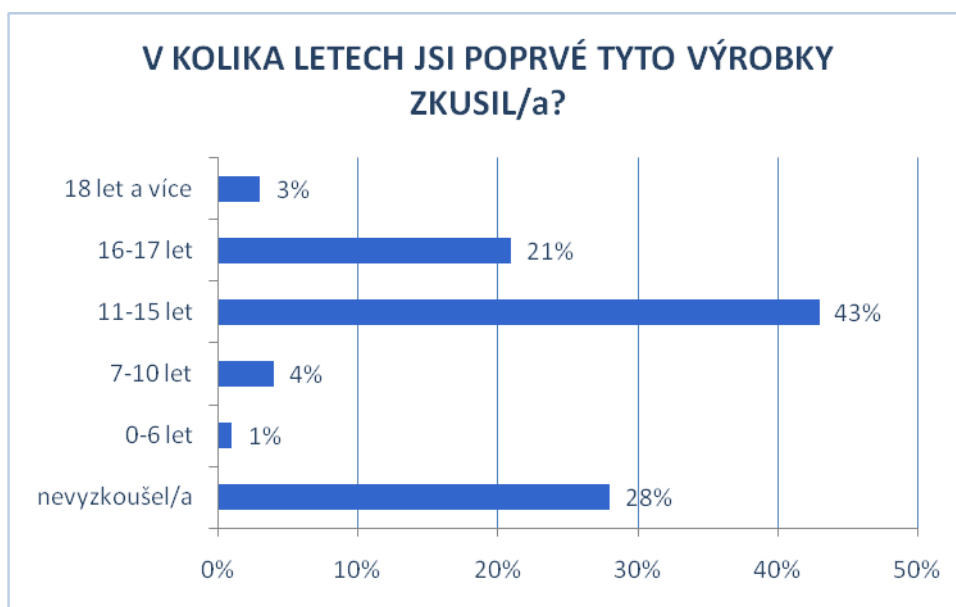
Otázka: Když si vybavíš svoji první zkušenost s tabákovými výrobky...

První zkušenost s tabákovým či nikotinovým výrobkem má přes 50 % středoškoláků spojenou se svými vrstevníky, a to napříč vybraným vzorkem středních škol.

Otázka: V kolika letech jsi poprvé tyto výrobky zkusil/a?

První zkušenost s tabákovými a nikotinovými výrobky žáci spojují zejména s věkem 11-15 let (43 %). Věk v rozmezí 0-10 let zvolilo 5 % žáků. Pozdější věk vybralo 24 % žáků.

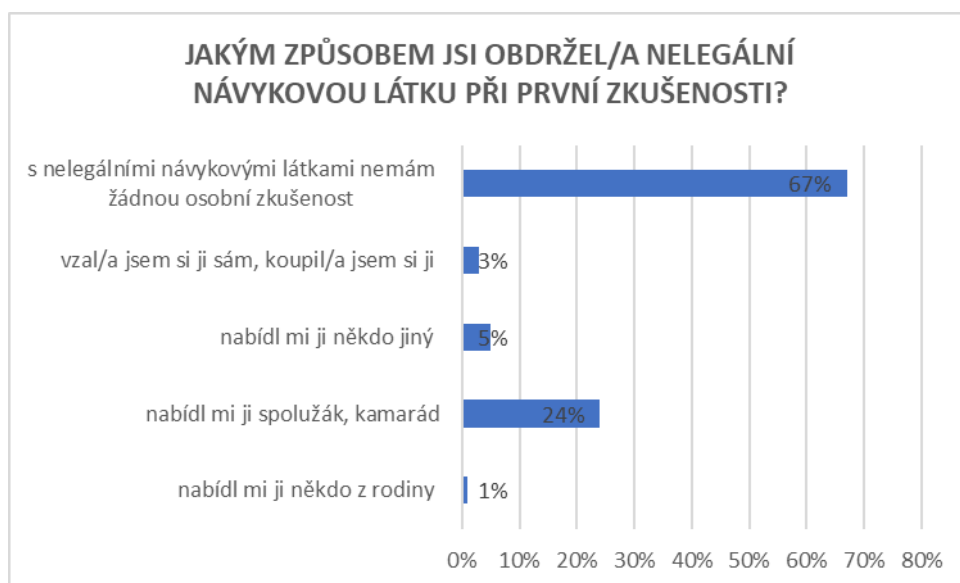
Otázka: Vyzkoušel/a jsi někdy nelegální návykovou látku?

Nelegální návykovou látku vyzkoušelo 33 % dotázaných středoškoláků. Daný údaj je shodný u všech typů uváděných škol.

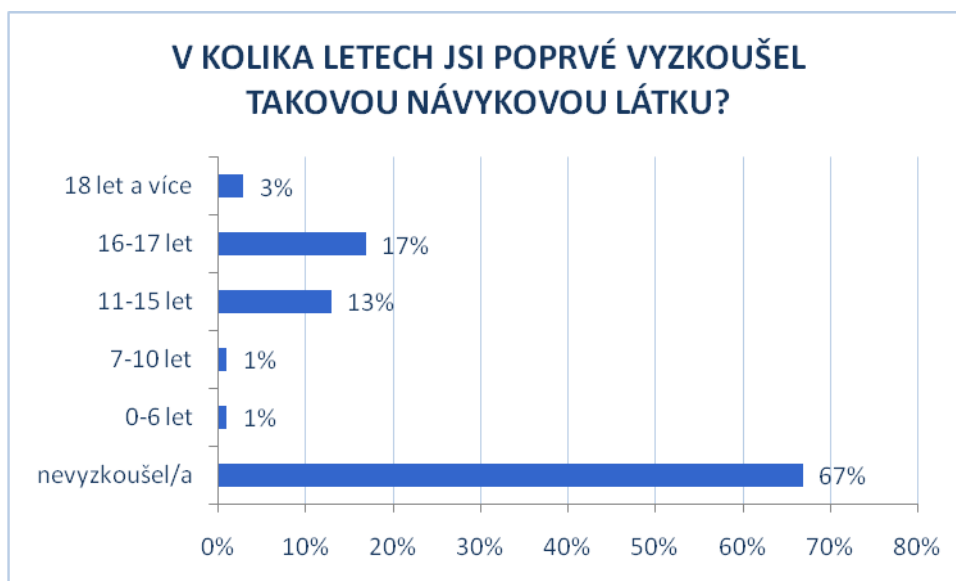
Otázka: Jakým způsobem jsi obdržel/a nelegální návykovou látku při prvotní zkušenosti?

Nelegální návyková látka byla ve většině případů nabídnuta žákům kamarády či spolužáky. Rodina sehrála roli u 1 % žáků.

Otázka: V kolika letech jsi poprvé vyzkoušel/a takovou návykovou látku?

Žáci svoji první zkušenost s nelegální návykovou látkou spojovali s věkem 16-17 let (17 %). Věkové rozmezí 11–15 let vybralo 13 % žáků.

Otázka: Užívá někdo z tvého blízkého okolí nelegální návykové látky?

V blízkém okolí zaznamenalo 33 % žáků někoho, kdo užívá nelegální návykové látky. Nikoho takového mezi svými blízkými nemá 38 %.

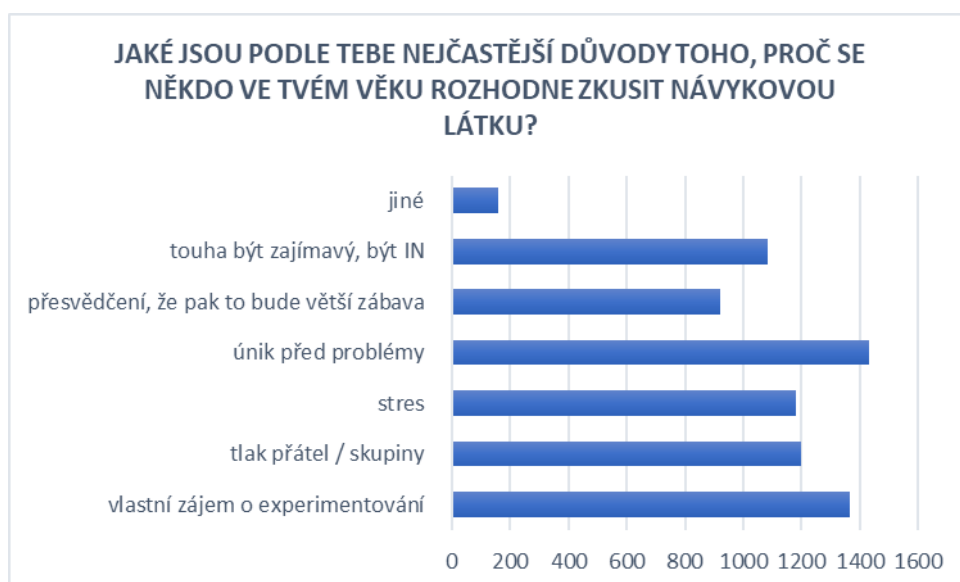

Otázka: Co je podle tebe z nelegálních návykových látek nejvíce populární ve tvém blízkém okolí? (možnost volných odpovědí)

K nejpoblárnějším nelegálním návykovým látkám patří dle žáků marihuana. V menší míře byly zmiňovány extáze, pervitin, lysohlávky, LSD, kokain, kratom, poppers, heroin, lean, toulén, léky, krokodýlí droga, CBD.

Otázka: Jaké jsou podle tebe nejčastější důvody toho, proč se někdo ve tvém věku rozhodne zkusit nějakou návykovou látku? (možnost více odpovědí)

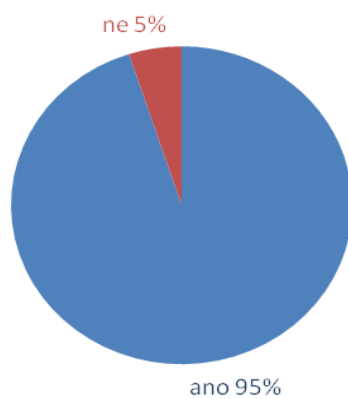
Z možných důvodů pro užívání návykových látek převažuje u žáků všech typů škol únik před problémy, zájem o experimentování, tlak přátel a stres. Z možnosti dopsat vlastní nápady vzešly upřesňující prvky již zmíněných důvodů: stres ze školy, šikana, rodinné problémy a konflikty s rodiči, tlak rodičů, deprese, rozchod, touha zapadnout, někdo v okolí užívá návykovou látku, zvědavost, nové poznání, chuť, uvolnění.

Otázka: Víš, jaká jsou rizika spojená s užíváním návykových látek?

Rizika užívání návykových látek si uvědomuje 95 % dotázaných středoškoláků.

**VÍŠ, JAKÁ JSOU RIZIKA SPOJENÁ S UŽÍVÁNÍM
NÁVYKOVÝCH LÁTEK?**

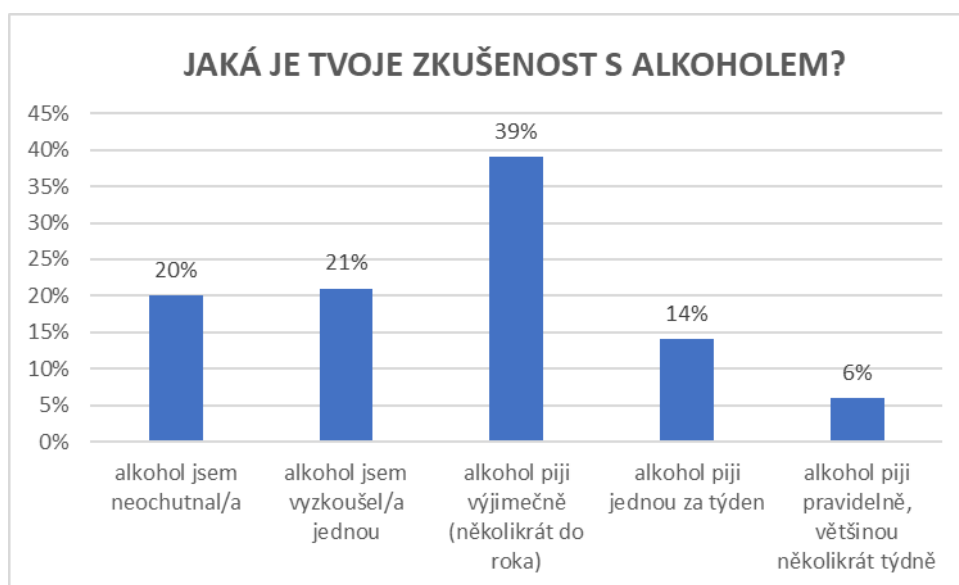
5. Výstupy dotazníku pro žáky nižšího středního odborného vzdělání (obory E)

Danou kategorii zastupuje 303 respondentů.

U níže předložených výstupů je třeba mít na paměti, že mezi respondenty mohou být i žáci nad 18 let.

Otázka: Jaká je tvoje zkušenost s alkoholem?

Alkoholický nápoj několikrát do roka požije 39 % středoškoláků. Pravidelně, minimálně jednou do týdne alkohol konzumuje 20 % žáků. Skupinu, která alkohol nikdy nepila, tvoří 20 % žáků.

Otázka: Jaký alkohol piješ nejčastěji?

Žáci, kteří pijí alkohol, volili nejčastěji pivo 28 %. Tvrdý alkohol, např. rum, vodky, míchané nápoje atd., zmínilo 20 % a víno 12 % žáků.

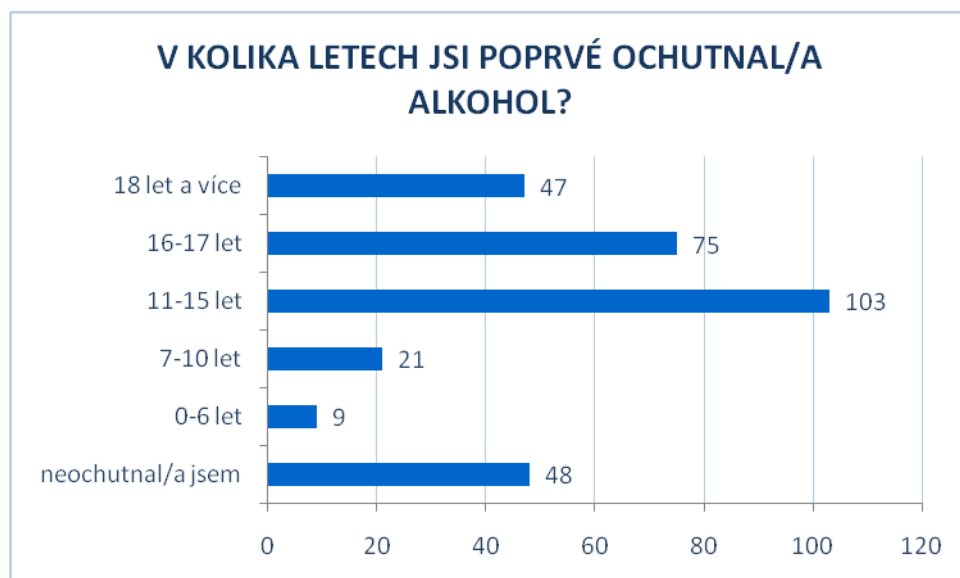
Otázka: Jaká je tvoje první zkušenost s alkoholem?

Žáci uváděli nejčastěji, že nabídka ochutnat alkohol přišla poprvé od někoho z rodiny. Dalším v pořadí s nabídkou byl spolužák či kamarád a se sedmi procenty ještě někdo jiný. Sami si alkohol obstarali v 19 % případů.

Otázka: V kolika letech jsi poprvé ochutnal/a alkohol?

První konzumaci alkoholu žáci spojovali zejména s věkem 11-15 let. Dřívější věk uvedlo 30 žáků.

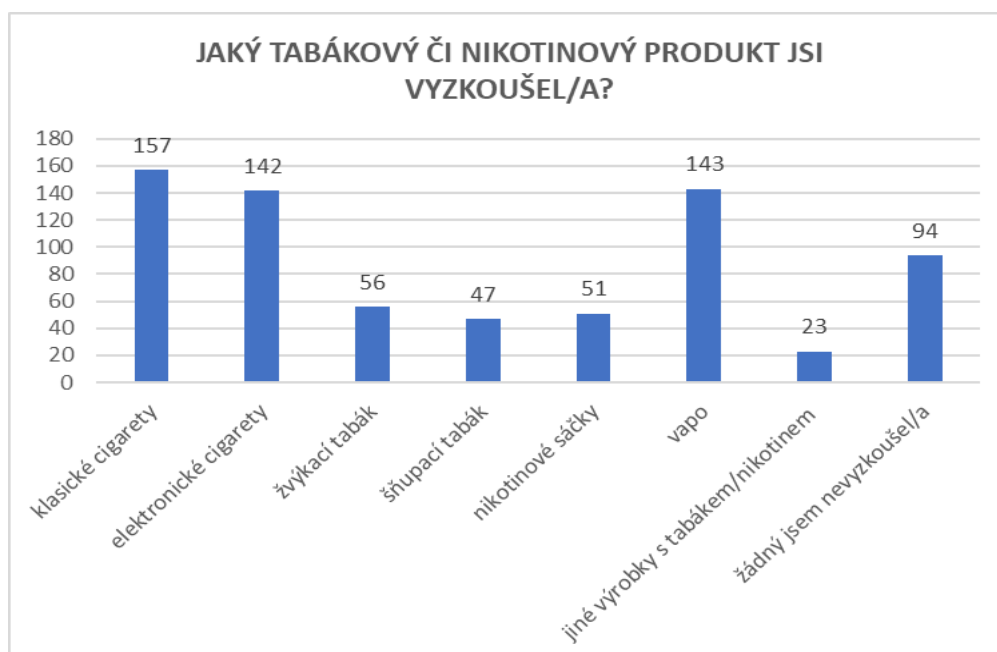
Otázka: Jaká je tvoje zkušenost s tabákovými či nikotinovými produkty?

Výrobek s tabákem, případně nikotinem, pravidelně užívá 39 % žáků. Žádnou zkušenost s těmito produkty nemá 37 % dotázaných.

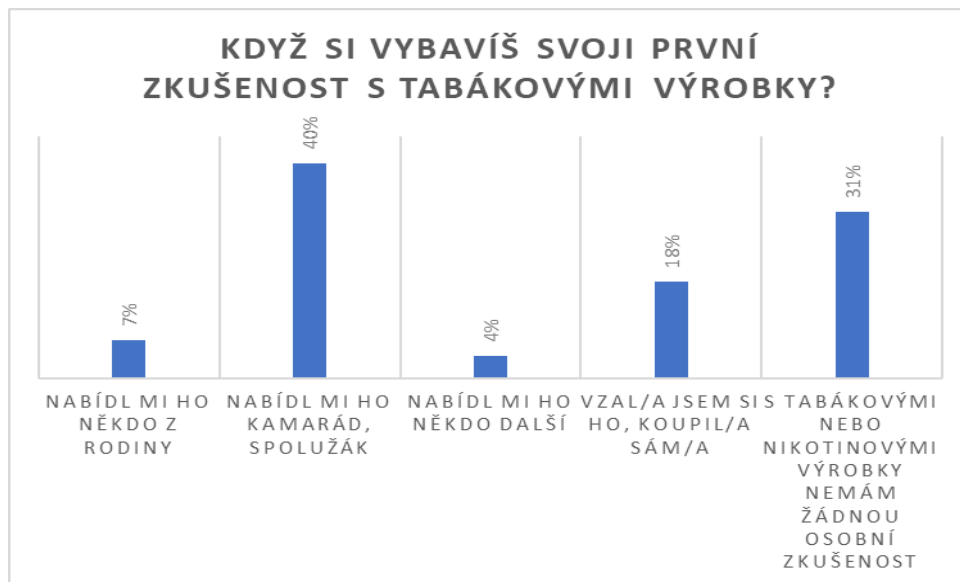
Otázka: Jaký tabákový či nikotinový výrobek jsi vyzkoušel/a? (možnost uvést více odpovědí)

Žáci nejčastěji uváděli zkušenost s klasickými cigaretami (157), dále elektronickými cigaretami (142) a vapem (143).

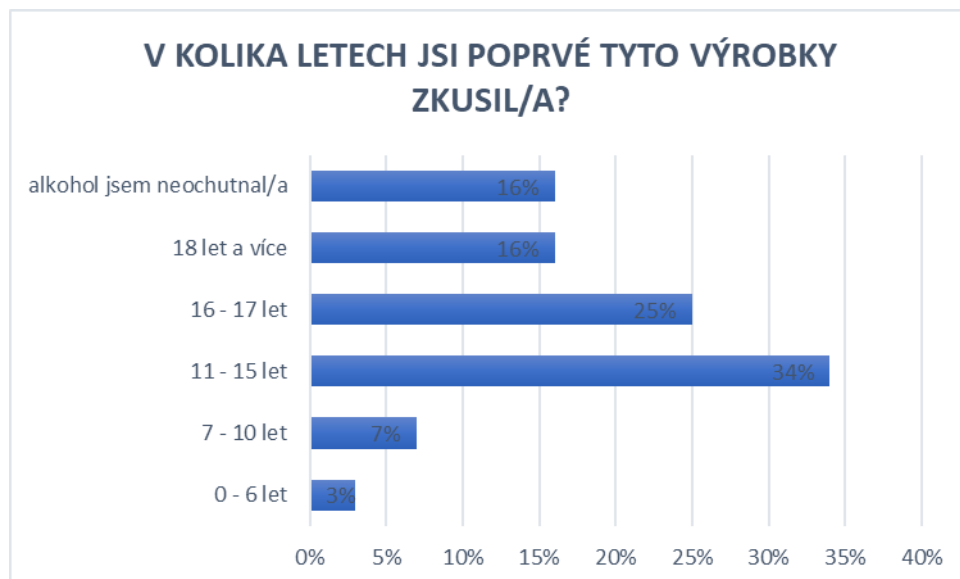
Otázka: Když si vybavíš svoji první zkušenost s tabákovými výrobky...

Výrobek s nikotinem, tabákem ve většině případů žákům poprvé nabídli kamarádi, spolužáci.

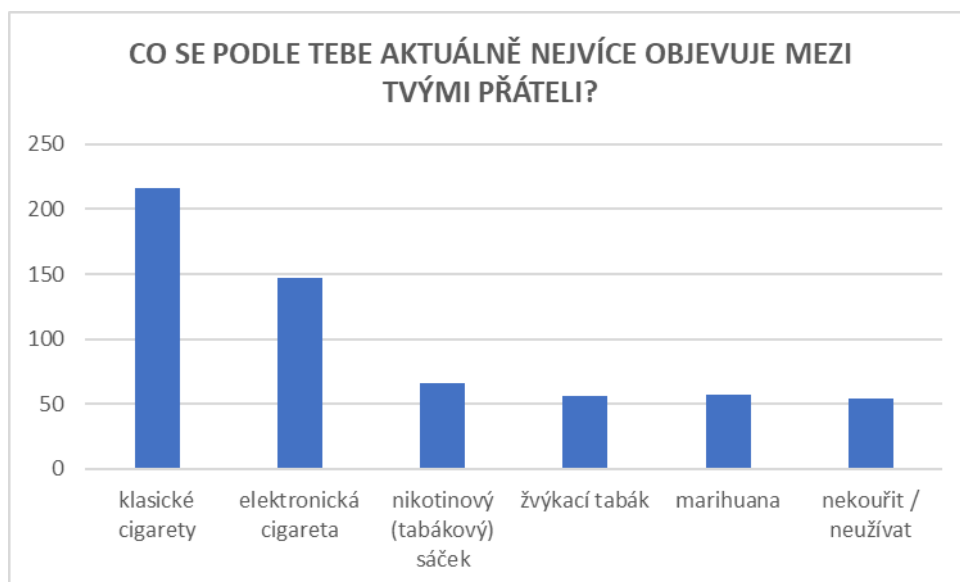
Otázka: V kolika letech jsi poprvé tyto výrobky zkusil/a?

První zkušenost s tabákovými a nikotinovými výrobky žáci spojují nejvíce s věkem 11-15 let. Dřívější věk vybralo 10 % dotázaných.

Otázka: Co se podle tebe aktuálně nejvíce objevuje mezi tvými přáteli z níže uvedeného? (možno uvést více odpovědí)

Mezi přáteli žáci zaznamenávají především klasické cigarety (216) a elektronické cigarety (147). Ani výskyt nikotinových sáčků (66), žvýkacího tabáku (56) a marihuany (57) však není zanedbatelný. Ze všech dotázaných se 54 žáků domnívá, že mezi jejich přáteli populární takovéto výrobky nekouřit/neužívat.

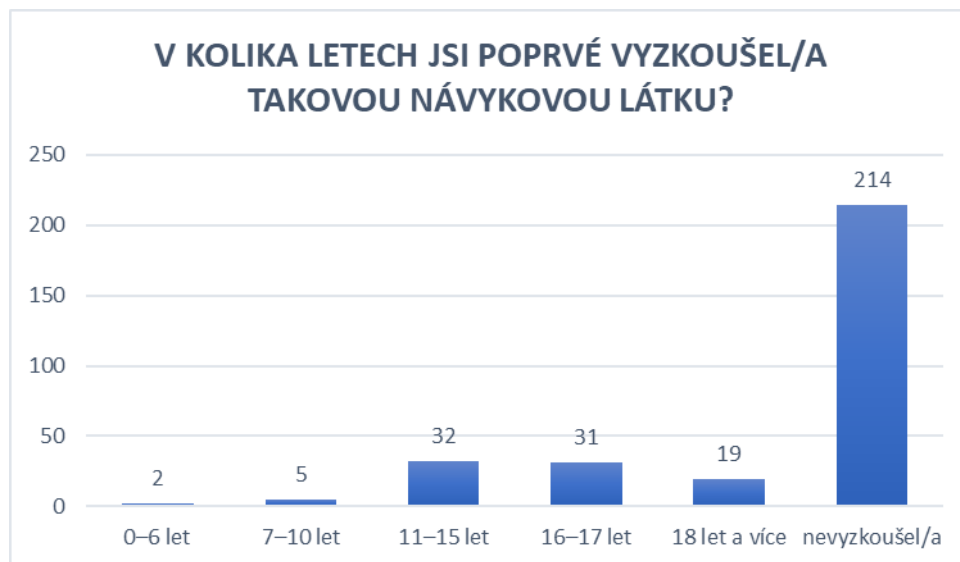
Otázka: Vyzkoušel/a jsi někdy nelegální návykovou látku?

Nelegální návykovou látku vyzkoušelo 23 % oslovených žáků, v téměř 60 % odpovědí šlo o marihuanu.

Otázka: V kolika letech jsi poprvé vyzkoušel/a takovou návykovou látku?

Pro žáky E oborů a jejich první užití nelegální látky je podstatné věkové rozpětí 11–17 let. Návykovou látku tehdy vyzkoušelo 63 jedinců.

Otázka: Užívá někdo z tvého blízkého okolí nelegální návykové látky?

V blízkém okolí zaznamenalo 20 % žáků užívání nelegálních návykových látek. Další odpovědi žáků ukazují, že se nejčastěji jedná o marihuanu.

Otázka: Jaké jsou podle tebe nejčastější důvody toho, proč se někdo ve tvém věku rozhodne zkusit nějakou návykovou látku? (možné uvést více odpovědí)

Nejčastějším důvodem k experimentování s návykovými látkami je stres či únik před problémy.

Otázka: Víš, jaká jsou rizika spojená s užíváním návykových látek?

Možná rizika užívání návykových látek zná 75 % dotázaných žáků oborů E..

6. Závěrečné shrnutí

Z dotazníkového šetření vyplývá, že mezi žáky je nejčastěji užívanou návykovou látkou alkohol. Z dalších výstupů je zřejmé, že přibývá zkušeností s tabákovými či nikotinovými výrobky u žáků ve věku 11–15 let. Ve výzkumném vzorku žáků patří k nejrozšířenějším aktuálně vapo a elektronické cigarety, v těsném závěsu s klasickými cigaretami. Zájem o vapo jde výrazně do popředí zvláště u žáků v ročnících II. stupně ZŠ.

Výzkum potvrdil, že rodina a přátelé mají hlavní negativní vliv na experimentování s jakoukoli legální návykovou látkou.

Zatímco žáci II. stupně ZŠ i žáci SŠ uvádějí rodinu jako rizikové prostředí především pro konzumaci alkoholu, žáci I. stupně ZŠ označují vliv rodiny, jak pro pití alkoholických nápojů, tak i pro užití nikotinových výrobků.

Výstupy ukazují marihuanu jako jednoznačně nejužívanější návykovou látku z roviny nelegálních látek, a to napříč všemi stupni škol.

Jako významný důvod pro experimentování s návykovými látkami ve všech oslovených skupinách se ukazuje snaha žáků uniknout před problémy, a to zejména před situacemi v rodinném prostředí a nesnázemi s vrstevníky.

Žáci středních škol, včetně oborů E, zmiňují i partnerské problémy. Všichni respondenti uvádějí jako podnět pro své chování tlak přátel, ať už z jejich strany cílený (donucení, výzva), nebo nevědomý. U žáků II. stupně výzkum ukázal i touhu být zajímavý, být IN, zatímco hlavním spouštěčem u žáků SŠ je zájem o experimentování a stres.

Žáci maturitních oborů SŠ si, na rozdíl od žáků učňovských oborů H i E, spojují stres především se školou.

Z šetření vyplývá, že 90 % oslovených žáků se domnívá, že zná rizika spojená s užíváním návykových látek. Nejméně jistí si jsou žáci E oborů.